

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ЦУКРОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

ГУБА М.І. – к.е.н., доцент,

КИРИЛОВ Ю.Є. – к.е.н., Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності, лібералізація торгових режимів України з іншими країнами після вступу до СОТ розширили можливості вітчизняних суб'єктів господарювання на міжнародних товарних ринках та підвищили інтерес до місця й ролі нашої держави у системі світового господарства.

Протягом багатьох років Україна посідала одне з перших місць у світі з виробництва бурякового цукру (близько 5 млн.т щорічно), значна частина якого експортувалась (понад 3 млн.т). Україна до 1990 року виробляла 13-20% світового обсягу цукру, а в окремі роки – 22-23%. Цукрова галузь забезпечувала в доходну частину держбюджету України до 13% грошових надходжень. Позаду України були Франція і Німеччина, нинішні лідери світового бурякосіяння; Україна входила в першу шістку країн – експортерів цукру, включаючи країни, що експортують цукор із тростини, а іноді навіть у трійку. Але деструктивні процеси, що відбулися на початку 90-х років, позначились і на цукровій промисловості: за 1990-2005 рр. зібрані площі під цукровим буряком скоротилися на 61%, урожайність – на 9,42%, а валовий збір – на 64,72%. Виробництво цукру за цей період скоротилося на 69,05%, у тому числі з цукрового буряку – на 64,92% [1, С.120]. І навіть за таких негативних тенденцій Україну все ще вважають потенційним конкурентом на світовому ринку цукру. Тому, зважаючи на існуючий потенціал та необхідність забезпечення економічної і продовольчої безпеки країни, відродження цукрової галузі повинно стати одним із стратегічних напрямів розвитку аграрного сектора економіки України та передумовою її входження у світовий економічний простір.

Стан вивчення проблеми. Питанням розвитку цукрового комплексу України і проблемам виходу його продукції на світовий ринок присвячені наукові праці В.С. Бондаря, М.Ю.Коденської, О.М.Шпичака та ін.

Метою даної роботи є аналіз тенденцій розвитку вітчизняного та світового ринків цукру, обґрунтування перспектив України на світовому ринку цукру та розробка шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних цукрових компаній на міжнародній арені.

Результати досліджень. Цукор виробляють у 120 країнах світу. Сировиною для виробництва є цукрова тростина і цукровий буряк. Вміст цукру в цукровій тростині і буряку майже однакові (20% і 19% відповідно), але цукрова тростина в умовах теплого тропічного й во-

логого клімату росте швидше і може давати до двох врожаїв на рік [2]. Близько 75-80% цукру у світі виробляють з цукрової тростини, інші 25-20% – із цукрового буряку. Найбільшими виробниками цукру з тростини є Бразилія, Індія, Китай, Австралія, Мексика і Таїланд; бурячного – ЄС, Туреччина, Україна й Росія. Два види цукру виробляють у США. На ці країни припадає близько 80% виробництва цукру у світі. Найбільшим виробником та експортером білого або кристалічного цукру є ЄС. Останніми роками прослідковується тенденція до зниження частки бурячного цукру в загальних обсягах виробництва.

Загальне виробництво цукру у світі в 2006/2007 МР (із вересня по серпень) оцінюється в 155,1 млн. т., що на 10,4 млн.т або 7% більше, ніж у попередньому році (табл. 1). Збільшення виробництва пов'язане з розширенням площ під цукрову тростину та сприятливими погодними умовами. При цьому основне збільшення виробництва припадає на Південну Америку й Азію. Світова пропозиція перевищує попит, хоча загальне споживання цукру й продовжує зростати приблизно на 2% щорічно і в 2007 р. досягло майже 154 млн.т. Довгострокова тенденція збільшення споживання цукру залишається без змін. Через послаблення імпортного попиту країни-експортери у зв'язку зі збільшенням виробництва змушені відкладати в запас. Спостерігається зростання виробництва цукру в таких країнах-експортерах, як Австралія і Північна Африка, а також зростання обсягів імпорту в країнах-імпортерах – Китаї, Алжирі, Японії, Кореї.

Незважаючи на уповільнення темпів зростання обсягів вивезення цукру Бразилією, що обумовлено переходом на виробництво етанолу, вона залишається найбільшим експортером цукру у світі. Бразилія експортує близько 60% виробленого цукру – даний показник коливається в залежності від обсягу внутрішнього виробництва і ситуації на світовому ринку. Основні і традиційні ринки збуту бразильського цукру-сирцю – Росія, Єгипет, Іран, ОАЕ. Рафінований же цукор Бразилія експортує, головним чином, у Єгипет, Нігерію, Індію, Шрі-Ланку і Ємен.

У 2006/07 МР одним із головних конкурентів Бразилії на ринку цукру стала Індія: її виробництво складало 25 млн.т при споживанні у 21 млн.т. При експортних субсидіях, що надаються індійським експортерам та оцінюються в 71-73 дол.США/т, Індія може успішно конкурувати з бразильськими постачальниками цукру.

З урахуванням цілого ряду фундаментальних і спекулятивних факторів (зростання світового попиту внаслідок збільшення населення планети, використання сахару-сирцю як сировини для виробництва етанолу внаслідок зростання цін на нафту, зменшення запасів цукру в Африці та ряді країн Азії, реформи цукрової галузі в ЄС, сезонні кон'юнктурні коливання) світові ціни на цукор з 2004 до середини 2006 р. виросли майже в 2,5 рази (рис.1).

Таблиця 1 – Основні показники розвитку світового ринку цукру в 2004-2007 МР, тис. т

	Запаси на початок року	Виробництво	Імпорт	Експорт	Споживання	Запаси на кінець року
Разом						
2004/2005	38452	140726	45002	47663	142789	33728
2005/2006	33728	144709	44022	50691	142823	28949
2006/2007	28949	155166	42817	47698	146037	33193
У т.ч. країни-експортери						
<i>Бразилія</i>						
2004/2005	1030	28175	0	18020	10600	585
2005/2006	585	26850	0	17090	10630	-285
2006/2007	-285	30850	0	19550	10800	215
<i>Таїланд</i>						
2004/2005	1215	5187	0	3115	2070	1217
2005/2006	1217	4835	0	2800	2150	1102
2006/2007	1102	6250	0	4300	2250	802
<i>Австралія</i>						
2004/2005	543	5388	9000	4447	1150	343
2005/2006	343	5297	9000	4187	1150	3112
2006/2007	312	4950	9000	3840	1150	281
<i>Індія</i>						
2004/2005	9070	14170	2135	4000	20170	5165
2005/2006	5165	21070	5000	1150	20400	4735
2006/2007	4735	25100	0	2000	21050	6785
<i>Європейський Союз</i>						
2004/2005	4699	21648	2549	6028	17529	5339
2005/2006	5339	21847	2280	8665	17104	3697
2006/2007	3697	16836	2850	1501	17424	4458
У т.ч. країни-імпортери						
<i>Росія</i>						
2004/2005	440	2250	4300	110	6300	580
2005/2006	580	2500	2900	110	5400	470
2006/2007	470	2650	3400	110	6010	400
<i>США</i>						
2004/2005	1721	7146	1905	235	9329	1208
2005/2006	1208	6713	3123	184	9262	1598
2006/2007	1598	7727	2001	181	9449	1696
<i>Японія</i>						
2004/2005	387	905	1328	10	2238	372
2005/2006	372	880	1350	10	2220	372
2006/2007	372	930	1350	10	2220	422

Високі ціни і попит на цукор на світовому ринку стимулювали значне розширення с/г площ під буряк і цукрову тростину у країнах-продуцентах та залучення у галузь значних інвестицій, у результаті чого виробництво цукру різко стало збільшуватися. Збалансованість попиту та пропозиції, а також формування значних складських запасів цього продукту були досягнуті вже на початку 2006/2007 МР.

Ситуація на світовому ринку цукру почала поступово змінюватися з літа 2006 р., причому корекція на ринку цукру-сирцю настала трохи раніше, ніж на ринку готового продукту. На формування пози-

тивної для споживача кон'юнктури ринку цукру в минулому році вплинули сприятливі кліматичні умови. Так, у ряді бурякосійних країн СНД і Європи восени минулого року був зібраний високий врожай цукрового буряку, що значно збільшило виробництво цукру в цих країнах із власної сировини і знизило імпорт сирцю.

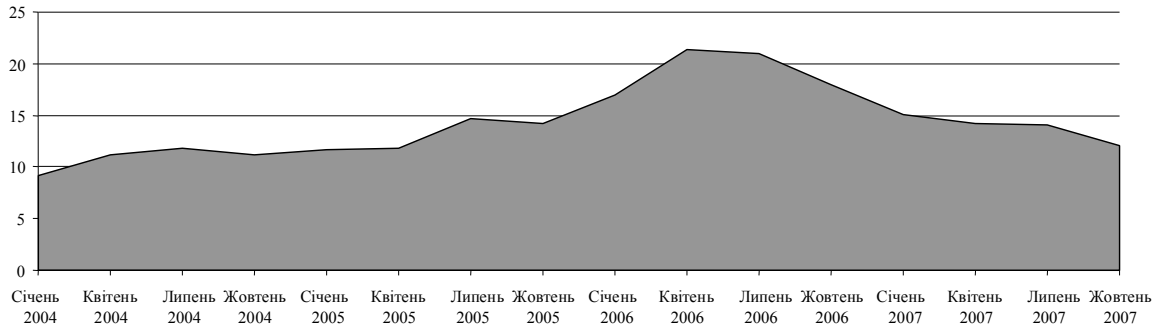

Рисунок 1. Світові ціни на цукор у 2004-2007 рр., центів/фунт [3]

Ті ж кліматичні умови вплинули й на рівень використання нафтопродуктів у зимовий період 2006/07 рр. Аномально тепла зима, що встановилася в більшості країн Європи і на всьому північноамериканському континенті, значно знизила попит на нафту, мазут і бензин, а отже, на етанол і сахар-сирець.

У 2007 р. виробництво цукру в Україні склало 2,8 млн. т при ємності внутрішнього ринку близько 2,6 млн.т. (табл.2).

Виробництво цукру в Україні носить змішаний характер (приблизно 10-30% цукру виробляється шляхом переробки імпортного тростинного цукру-сирцю) [5, С.144].

Унаслідок профіциту цукру в минулому сезоні Україна зіштовхнулася з проблемою затоварення і необхідності пошуку ринків збуту. До останнього часу Україна не була активним експортером цукру, оскільки виробництво забезпечувало лише внутрішню потребу країни. Незначні партії цукру (кілька десятків тисяч тонн) поставлялися в основному в Молдову. На російський ринок Україна планує в майбутньому поставляти 400-500 тис. т. Але експорт у Росію стане можливим, якщо Росія й Україна домовляться про введення вільної торгівлі цукром. У даний час Україна веде переговори з Російською Федерацією (український цукор до 1 січня 2009 року вилучений з режиму вільної торгівлі). До 1997 року Україна поставляла в Росію не менш 3,5 млн. тонн цукру, поки остання не встановила ввізне мито в розмірі 25% від контрактної вартості, що і стало однією з причин занепаду української цукрової галузі (виробництво знизилося з 5,5 до менш чим 2 млн. тонн). У 2006-2007 МР Україна експортувала 55 тис. тонн цукру, основним покупцем був Казахстан. Також вивчається можливість реалізації цукру в Азію й Африку. Ринок Євросоюзу, що зараз активно реформується, у перспективі може бути дуже цікавим для

України, тому що вже є контракти на постачання в країни Євросоюзу гніту і нуги. Однак просування на світові ринки українського цукру ускладнюється низькою якістю продукції, відсутністю сертифікації виробництва. Крім того, експорт українського цукру в інші країни буде можливий при його вартості не більш 370-400 дол.США/т, у той час як собівартість виробництва цукру в Україні близько 600 дол.США/т.

Таблиця 2 – Баланс попиту та пропозиції цукру в Україні, тис. т*

Показники	2004/05 МР	2005/06 МР	2006/07 МР	2006/07 МР у% до 2004/05 МР
<i>Початкові запаси</i>	400	411	468	117
Виробництво бурячного цукру	2000	2200	2650	133
Виробництво цукру з тростини	263	180	150	57
<i>Усього виробництво</i>	2263	2380	2800	124
Нелегальний імпорт	142	120	60	42
Легальний імпорт	82	74	50	61
<i>Усього імпорт</i>	224	194	110	49
<i>Пропозиція на ринку</i>	2887	2985	3323	115
Нелегальний експорт	7	5	5	71
Легальний експорт	29	32	50	172
<i>Усього експорт</i>	36	37	55	153
Споживання в промисловості	870	900	980	113
Споживання населенням	1570	1580	1600	102
<i>Усього споживання</i>	2440	2480	2580	106
Загальний розподіл	2476	2517	2635	106
<i>Кінцеві запаси</i>	411	468	688	167

* – побудовано автором на основі даних [4]

На сьогоднішній день основними проблемами в плані розвитку вітчизняної цукрової галузі є відсутність законодавчої бази по регулюванню ринку цукру в країні; висока зношеність основних засобів виробництва, застаріла не тільки техніка, а й технологія вирощування буряків; наявність посередників, які закупають цукор у період цукроваріння за найнижчими цінами, а потім “грають” на піднятті вартості цього продукту. Тому з кожним роком виробництво цукру з буряків стає неефективним та приносить дедалі більше збитків.

Рівень цін на цукор на вітчизняному ринку залежить від кон'юнктури світового ринку, як найбільш імпортозалежного, коливання курсу гривні до долару США, сезонного збільшення пропозиції, платоспроможного попиту, спекуляції великих оптовиків, збільшення собівартість цукрового буряку. Сезонне подорожчання цукру мало місце протягом усіх років незалежності України. Однак максимальні та мінімальні оптові ціни в різні періоди відрізнялися на 25, максимум 40%. Однак у 2005 р. вказана “дельта” перейшла двократну відмітку. Якщо на початку 2004 р. на опті цукор можна було купи-

ти, мінімум за 2,25 грн., то вже в 2005 р. його пропонували за 4,20 – 4,50 грн. за 1 кг., в 2006 р. за 1 кг давали 3,10 – 3,30 грн. У 2007 році оптові ціни на цукор були відносно стабільні (рис.2.)

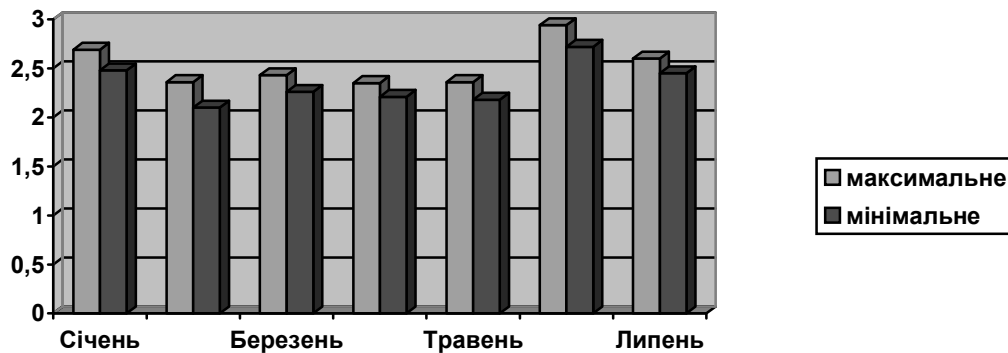

Рисунок 2. Оптові ціни на цукор в Україні в 2007 р., тис.грн./т. [6]

Динаміка збільшення ціни в літній період спостерігається в країні щорічно і характеризується переходом основної маси сировини цукру від виробників до великих торговельних компаній, які встановлюють ціни на ринку. Крім того, у літній період різко збільшується споживання продукту. В основному це відбувається за рахунок виробників морозива, а також активно починає купувати цукор населення в період заготівлі домашньої консервації.

У зв'язку із зниженням ціни реалізації в 2007 році багато господарств, що не входять у структуру цукрових холдингів, переорієнтувалися на більш вигідні культури, наприклад, зернові. Відповідно, площі під цукровим буряком в Україні значно скоротилися (практично на 30%), що, у свою чергу, призведе до зменшення обсягів виробництва цукру в майбутніх сезонах.

Внутрішні ціни цукру вищі, ніж зовнішні, але сплата імпортного тарифу у розмірі 50% робить імпортний товар більш дорогим, майже вирівнюючи з ціною цукру, виробленого з вітчизняної сировини. Крім того, внутрішній ринок цукру після вступу до СОТ буде захищений тарифною квотою у розмірі 260 тис. тонн із сплатою мита не вище 15 відсотків. Понад тарифну квоту, тобто на обсяг імпорту цукру-сирцю з тростини, що перевищує 260 тис. тонн, діятиме високий тариф 50%. У суспільстві сприйняття тарифної квоти на цукор-сирець дещо викривлене. Тарифна квота – це захід не додаткового відкриття ринку, а навпаки – захід захисту ринку, бо обсяг можливого імпорту обмежений кількісним розміром квоти, а вище квоти діє високий імпортний тариф. Зі світової практики відомо, що товарна лінія є менш захищеною у випадку простого зниження тарифу на весь обсяг імпорту порівняно із застосуванням тарифної квоти [7].

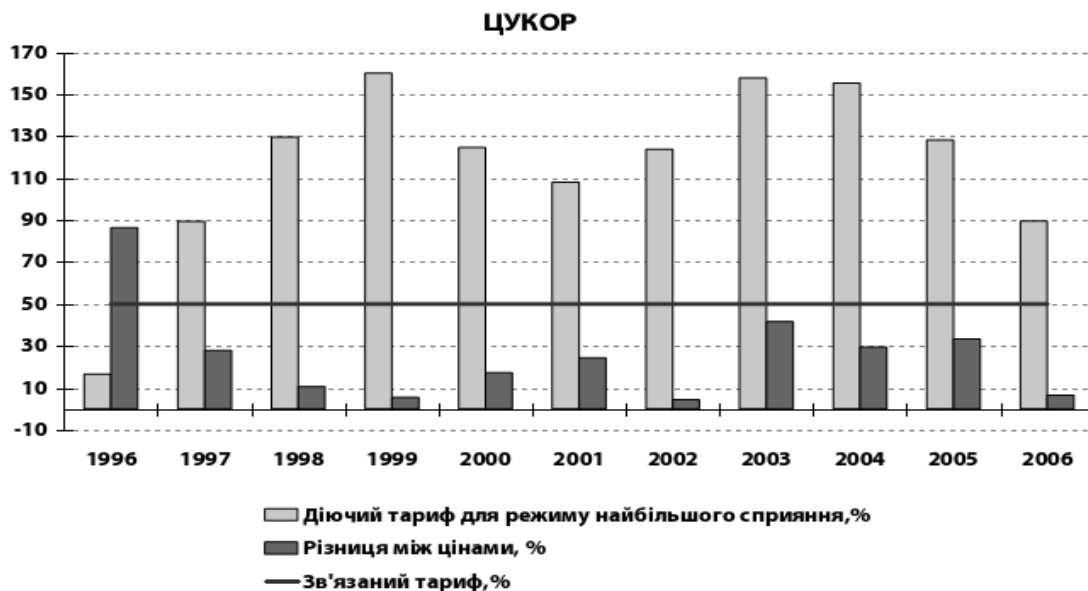

Рисунок 3. Порівняння цін та тарифів на цукор білий, 1996-2006 рр. [7]

За оцінками експертів, після вступу України у СОТ цукрова галузь буде переживати кризу в короткостроковій перспективі, поки не пройде трансформаційний період реструктуризації. Але в довгостроковій перспективі очікується збільшення експорту (+43,5%) [8].

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, робимо наступні висновки:

1. У попередніх публікаціях [9] автори вже наголошували на тому, що важливо визначити перелік продукції, яка повинна вироблятися в Україні незалежно від стану кон'юнктури світового ринку. Саме до такої продукції відноситься й цукор. Цукор із буряків, як і раніше, варять у 53 державах, і жодна з них його виробництва не скорочує. Буряковий цукор виробляють навіть там, де його собівартість дуже висока (Фінляндія, Японія). Це пояснюється тим, що цукробурякове виробництво у будь-якій країні є стратегічною, пріоритетною галуззю народного господарства, яка зумовлює національну незалежність держави. Такою є економічна й соціально-політична природа цього продукту.

2. Стратегічним для вітчизняної цукрової галузі залишається питання: яка з культур (тростина чи буряк) буде в майбутньому базою для виробництва цукру в Україні. Але при цьому необхідно враховувати, що за умов повної відкритості кордонів України відбудеться порушення вітчизняного повного циклу виробництва цукру, що зменшить надходження до бюджету та загострить соціальні проблеми на селі.

3. Внутрішнє виробництво й реалізація цукру з буряків повинні жорстко регулюватися державою шляхом: захисту внутрішнього ринку високим імпортним митом на ввезення цукру; запровадження суворо визначених квот – "А" (для внутрішнього споживання), "В" (поставки за кордон за узгодженнями) і "С" (поставки на вільний світо-

вий ринок); встановлення мінімальних внутрішніх (досить високих) цін на бурякову сировину й цукор; організації закупівель продукції в Аграрний фонд; введення ліцензування оптової торгівлі цукром; надання державних субсидій виробникам та експортерам; реформування й реструктуризації цукрової галузі (модернізація застарілої техніки та технології, оновлення основних фондів); інвестування цукробурякового виробництва та кредитування; недопущення контрабанди сировини та готової продукції.

4. Останнім часом продуценти цукру спрямовують погляди в напрямку азійських ринків: за останні 30 років споживання цукру в цьому регіоні збільшилось втричі, досягнувши 60 млн.т. Перспективними споживачами розглядаються найбільш густонаселені країни – Індія, Китай та Індонезія. При цьому потенційними покупцями українського цукру залишаються Росія, Казахстан, Грузія, Молдова, Азербайджан, Іран.

Отже, Україна – держава з величезним потенціалом цукрової галузі, розвиненою цукровою інфраструктурою, створеною за часів СРСР, вигідним географічним положенням, яке надає можливість виходу на ринки Росії, країн Азії тощо. За таких умов необхідно не лише вести мову про забезпечення внутрішніх потреб, а й будувати амбіційні плани щодо повернення Україні статусу провідної країни з виробництва та експорту цукру на світовий ринок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Овсяннікова С.П. Сучасні тенденції вітчизняного і світового ринків цукру // Економіка АПК. – 2006. – № 10. – С. 120-123.
2. Сельскохозяйственные товары // БИКИ. – 2007. – №88(9184). – С. 6.
3. <http://www.Sugar Statistics, World of Sugar, Illovo Sugar.htm>
4. Ткаченко С., Татаренко Г. Сладострастие // Бизнес. – 2007. – № 30. – С.115-117.
5. Шмидт Т. Несладкие грезы // Бизнес. – 2006. – № 46. – С. 144-145.
6. Дикаленко М., Тараненко Г. Талонная система // Бизнес. – 2007. – № 37. – С.126.
7. А.Баяр, І.Кобута, Є.Шкарбан, В.Жигadlo, О.Шевцов. Наслідки вступу до СОТ для української економіки: оцінка цінової конкурентоспроможності. – К.: 2007. – С.13.
8. Шмидт Т., Татаренко Г. Печаль моя, свекла.// Бизнес. – 2006. – № 43. – С.135.
9. Кирилов Ю.Є. Формування зовнішньоекономічних зв'язків АПК України з огляду на сучасні тенденції глобалізації // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації: збірник тез доповідей П'ятої ювілейної міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (Тернопіль, 21-23 лютого 2008 р.) / Редкол.: Монастирський Г.Л. (відп. за випуск) та ін. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – Ч. 1. – С. 49-50.
10. Шестакова Е.Украина: Большие планы сахарного рынка // ЛІГАБізнесінформ. – 21/09/2007. – С. 23-27.

11. Костенко Ал. В., Даничева В.А., Костенко Ан. В. Мировой рынок сахара: тенденции развития. // Сахар. – 2007. – № 6. – С.14-17.
12. Павлик І.М. Особливості регулювання ринку цукру на шляху вступу України до СОТ // Економіка АПК. – 2006. – №12. – С.130-136.
13. http://world-trade-organization.suite101.com/article.cfm/top_ten_sugar_exporters

УДК 338.24:332.33

КРЕДИТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

ТАНКЛЕВСЬКА Н.С. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Потреба у створенні ефективної фінансової системи в сільському господарстві є беззаперечною. Це викликано передусім недостатністю або взагалі відсутністю в переважній більшості сільськогосподарських товаровиробників обігових коштів, необхідних для вкладення їх у виробництво та забезпечення його розвитку. Структура фінансових ресурсів суб'єктів господарювання має велике значення, вона відображає співвідношення власних коштів і залучених у їх загальному обсязі. Чим вища питома вага залучених фінансових ресурсів, тим вища вартість їх обслуговування і складніше повернення, що значно посилює фінансову залежність. Але за наявності залучених фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання є можливість прискорення та збільшення оборотності капіталу в той момент, коли це їм необхідно. З'являється додаткова можливість збільшення кількості господарських операцій, у результаті чого – одержання додаткових прибутків.

Одним із основних напрямів фінансування виробництва є кредитне. У функціонуванні та розвитку сільського господарства кредитні ресурси відіграють вирішальну роль: сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значна потреба в обігових засобах перетворюють кредит в основне Джерело поповнення фінансових ресурсів. Проблеми кредитного забезпечення аграрних товаровиробників, які й досі залишаються нерозв'язаними, зумовили необхідність пошуку шляхів їх розв'язання.

Стан вивчення проблеми. У дослідженні питань удосконалення кредитного фінансування сільськогосподарських підприємств та розвитку кредитних відносин в аграрній сфері України внесли вагомий внесок такі відомі вчені, як: П.Саблук, М.Дем'яненко, В.Месель-Веселяк, М.Малік, О.Гудзь, В.Алексійчук, О.Непочатенко та інші. Проте в умовах трансформації фінансово-кредитних відносин багато